खरध्वनिरवं मतः। श्रीयशोज्ञानविज्ञानजयतेजो विनाशनः ७। प्रस्तरस्येव यस्येह हतस्य ध्वनिरुद्भवेत्। प्रस्तरध्वनिनामायं स निन्द्यः खड्गलक्षणे ८। गभीरतारध्वनिता खड्गस्याशुभलक्षणम्। उत्तानमन्द्रध्वनिता खड्गस्य शुभलक्षणम्। अग्रङ्गनेत्रहीनोऽपि खड्गः सुध्वनिरुत्तमः। अन्धः कुरूपो मनुजो यथा भुवि सुगायनः। सर्वलक्षणसम्पन्नः खड्गो यो ध्वनिवर्जितः। स निन्द्यः सुन्दराङ्गोऽपि यथा वाक्यविवर्जितः। नखेन वाऽथ दन्तेन तथा लौहशलाकया। लोष्टेन शर्कराभिर्वा ध्वनिविज्ञानमुच्यते"। अथ द्विविधमानम्। "यन्मानं द्विविधं प्रोक्तं तस्य लक्षणमुच्यते। उत्तमाधमभेदेन भेदो हि द्विविधो मतः। उत्तमं यद्विशालं स्यान्मध्यमानं प्रकीर्त्तितम् १। अधमं तच्च यत् खर्वं गुरुमानं प्रकीर्त्तितम् २। तत् पुनस्त्रिविधं प्रोक्तमादिमध्यान्तभेदतः। यो मुष्टिविंशतिसमायततीव्रधारो भर्त्तुर्भवेत् प्रसरतोऽपि षड्डुलीभिः। मानेन चाष्टपलिकः स हि खड्गमध्ये नातिप्रलष्टमतिकष्टफलं ददाति। यो द्वादशाष्टनवमुष्टिभिरायतः स्यात् मन्दो भवेत् प्रसरतोऽपि चतुर्थभागः। तावत् पलैः परिमितस्तु ततोऽधिको वा खड्गाधमो धनयशःकुलनाशनाय"। नागार्जुनोऽपि "यावत्यो मुष्टयो दैर्घ्ये तदर्द्धाङ्गुलयो यदा। प्रसरे तच्चतुर्थांशमिति वै मानमुत्तमम्। यावत्यो मुष्टयो दैर्घ्ये प्रसरे तत्त्रिभागिकः। पलैस्तदर्द्धैर्मुखितः स खड्गो मध्य उच्यते। यावत्यो मुष्टयो दैर्घ्ये तुर्यांशः प्रसरे तु तत्। अधमः कीर्त्तितः खड्गस्तत्समोऽधिकः पलैः। भौमानामिदमुद्दिष्टं दिव्यास्तु लघवो मताः"। भोजस्तु "दीर्घता लघुता चैव खड्गविस्तीर्णता तथा। दुर्भेद्यता सुघटता खड्गानां गुणसंग्रहः। खर्वता गुरुता चैव मन्दता तनुता तथा। सुभेद्यता दुर्घटता खड्गानां दोषसंग्रहः। इति निखिलसुदारसङ्गमत्र बहुतन्त्रेषु निरूपत्र खड्गयष्टेः। ऋषतिरिति विचिन्त्य यो विधत्ते स चिरतरां श्रियमुच्छ्रितां लभेत" युक्तिकल्पतरुः।

तरस् न० तॄ-करणादौ यथायथम् असुन्। १बले २वेगे, ३तीरे, ४वानरे च। ५रोगे शब्दार्थचि०। "बन्धाय चिच्छिदुरिभास्तरसात्मनैव" "कुचयोर्युगेन तरसा कलितामृ" "तरसाऽलघ्य करोति कासन" इति च माघः। "कैलासनाथं तरसा जिगीषुः" रघुः।

तरस न० तॄ-असच्। मांसे अमरः। "तरसमयाः पूर्वोक्तभागाः" कात्या० श्रौ० २४।५।२०। "तरसमयाः मांसमयाः" कर्कः। तरस्+अस्त्यर्थे अच्। २वेगयुक्ते त्रि०

तरसत् पुंस्त्री० तरस इवाचरति तरस+क्विप् शट। मृगभेदे स्त्रियां ङीप्। "अपक्षमत्तरसन्नी न भुज्यु:" ऋ० १०।९५।८। "तरसन्नामसृगस्य पत्नी" मा०।

तरसान पु० तरत्यनेन तॄ-आनच् सुट् च। नौकायां उज्ज्वलद०

तरस्यान न०६त०। आतर(पारेर भाड़ा)पदस्थाने जटा०

तरस्वत् त्रि० तरोऽस्त्यस्य वा मतुप् मस्य वः मत्वर्थे। सान्तत्वात् १वेगयुक्ते भवम् २रोगिणि च। स्त्रियां ङीप्। ३चतुर्थमनोः पुत्रभेदे। "तरङ्गभीरुर्वप्रश्च तरस्वानुग्र एव च" हरिवं० ७अ०।

तरस्विन् पु० तरस्+अस्त्यर्थे विनि सान्तत्वात् भत्वम्। १वायौ २गरुड़े राजनि० ३वेगवति, ४शूरे च त्रि० अमरः। "असक्तदेकरथेन तरस्विना" "निर्जितेषु तरसा तरस्विना" रघुः। स्त्रियां ङीप्। "कौमोदकी विष्णुगदा तरस्विनी" भाग० ८।१०।२२। [वहित्रे त्रिका०।

तरान्धु पु० तरे तरणे अन्धुरिव गभीरत्वात्। नौकाभेदे

तरालु पुं० तराय तरणाय अलति पर्य्याप्नोति अल-उन्। नौकाभेदे हारा०।

तरि(री) स्त्री तॄ-करणे इ। १नौकायाम्, २वसनमेटके, ३वसनदशायाञ्च हेमच०। "लोलां तरिः सरिदतीव गभीरनीरा" उद्भटः। "संसारसागरदवावर्त्ततरिकाभाय विष्णवे" भा० अनु० ४७अ०। वा ङीप्। "तरीषु तत्त्वमफलेषु भाण्डम्" माघः।

तरिक पु० तराय तरणाय हितः वा० ठन्। १प्लवे त्रिका० २नौकायां स्त्री हारा०। तरे तरणार्थं देयशुल्कग्रहणेऽधिकृतः ठन्। ३तरणशुल्कग्रहणाधिकारिणि। "तरिकः स्थलजं शुल्कं गृह्णन् दाप्यः पणान् दश" याज्ञ०। "तीर्यतेऽनेन तरो नावादिस्तज्जन्यम् शुल्कं तद्ग्रहणेऽधिकृतस्तरिकः" मिता०।

तरिणी स्त्री तरस्तरणं कार्य्यं तयास्त्यस्याः इनि ङीप्। नौकायाम् हेमच०।

तरिण्य तरिण+गतौ कण्ड्वा० यक् प० सक० सेट्। तरिण्यति अतरिण्यी(यी)त्।

तरिता स्त्री तरो जातोऽस्याः तारका० इतच्। १तर्जन्यां शब्दच० २गृहाङ्गने। (गाँजा) तन्त्रम् "संविदा कालकूटञ्च ताम्रकूटञ्च धुस्तुरम्। अहिफेनं खर्जुरसस्ताड़िका तरिता तथा" कुलार्णवतन्त्रम्।